

الگوها و روش های نوین در تدریس دوره ابتدایی

محسن توده رنجبر*^۱، فاطمه عراقی^۲

۱. دکتری پژوهشگری علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. کارشناس ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

یکی از مشکلات اساسی در نظام آموزش و پرورش خصوصاً در کشور ما، به کار نگرفتن روشهای تدریس نوین در آموزش است. به همین سبب کیفیت آموزشی از سطح مطلوب برخوردار نیست و دانش-آموزان علاقه زیادی به تحصیل نشان نمی دهند. یکی از دلایل آن عدم آشنایی معلمان با روش های نوین تدریس است. روش تدریس فعال و نوین که در آن مشارکت دانش-آموز و معلم را می طلبد و به جای انتقال مطالب به دانش-آموز، به افزایش توانایی یادگیرنده در فرآیند یادگیری توجه دارد. به دلایل متعدد از جمله تاکید بر اصولی از کلیات نظام آموزش و پرورش کشور و اهداف دوره های تحصیلی، نگرش های جهانی، رشد روز افزون تحقیقات، سرعت فناوری و تکنولوژی، ضرورت کار بست تدریس فعال را می طلبد. در روش تدریس فعال سعی بر این است که فراگیر خود در کسب مفهوم سهیم باشد و از طرق مختلف به فعالیتهای ذهنی، علمی، فردی و گروهی وادار گردد، به عبارت دیگر، محتوا روی درگیر شدن دانش آموزان در کسب تجارب یادگیری تاکید داشته و آنان را فعال می سازد. از مهمترین روشهای فعال و نوین تدریس می توان به موارد زیر اشاره کرد: ۱- روش حل مساله ۲- روش بحث گروهی ۳- روش پرسش و پاسخ ۴- روش بارش مغزی ۵- روش همیاری از طریق تدریس اعضای تیم ۶- روش همیاری از طریق طرح کارایی تیم

واژگان کلیدی: روش های نوین، تدریس، دوره ابتدایی

چکیده :

اهمیت و ثمربخشی روشهای تدریس و یادگیری بهتر همواره مورد نظر دانشمندان و محققین علوم تربیتی بوده است از آغاز قرن بیستم توسط مومان و لای و سپس کلاپارد، ماریا منتسوری، جان دیویی، هربارت، ثورندایک و همکارانش و... در بسیاری از کشورها مطالعات زیادی به مدت چهل سال در مورد ثمربخشی میزان روشهای آموزش در کلیه دروس انجام گرفت.

تاریخچه مطالعات نشان می دهد روشهای تدریس چه در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و چه در ایجاد انگیزه و رضایت خاطر، پرورش شخصیت، رشد خلاقیت آنان موثر است، وظیفه معلمان در فرآیند تدریس تنها انتقال واقعیت های علمی به دانش آموزان نیست بلکه باید موقعیت و شرایط مطلوب یادگیری را فراهم نمایند و چگونه اندیشیدن و چگونه آموختن را به شاگردان بیاموزند. یعنی کار معلم نه تنها انتقال دانش، بلکه پرورش توان تفکر منطقی و پرورش شخصیت سالم است و معلمان موفق برای شاگردان خود تنها عرضه کننده مطالب تخصصی نمی باشند بلکه شاگردان خود مطالب شناختی و اجتماعی و نحوه استفاده موثر از آنها را می آموزند، در آموزش و پرورش نقش نیروی انسانی به خصوص معلم از مهمترین عوامل موثر در رشد و توسعه کیفی و محتوایی تربیت به شمار می آید (شعبانی، ۱۴۰۰).

در طول تاریخ تعلیم و تربیت، دو طرز تفکر وجود داشته که سبب تدوین و انتخاب راه کارهای اساسی شده است:

۱- ذهن انسان مانند یک لوح سفید است، و تمام تلاش فرایند تدریس، صرف پرکردن یک جعبه ی خالی است. روش های تدریس مورد استفاده از نوع سنتی، غیر فعال و یک سویه است.

۲- ذهن انسان فعال است و می تواند در مقابل اعمال و محرکات واکنش نشان دهد. بنابراین، معلمان باید سعی کنند ذهن فراگیران را تحریک کنند تا تفکر پویای آنان در جریان آموزش، مشارکتی فعالانه داشته باشد. در زمینه ی این تفکر، امروزه مسائل جدیدی در گستره ی آموزش و یادگیری مدنظر است که به اختصار به آن اشاره می شود:

- کلاس درس به قایقی شباهت دارد که سرنشینان آن در جستجوی ساحل اند. به این سبب، همه ی افرادی که در این قایق هستند، باید موتورهای حرکتی خود را روشن کنند تا مسیر حرکت و سرعت آن قابل قبول باشد.

- باید موتورهای خودراهبری دانش آموزان فعال شود (فنیومور، ۱۳۸۱).

کلاس درس دانش آموز محور نتیجه این طرز تفکر می باشد که در ادامه به آن خواهیم پرداخت.

دانش آموزان چگونه یاد می گیرند

۱- مشارکت فعال

یادگیری، مستلزم مشارکت فعال و سازنده ی یادگیرنده است. یادگیری در مدرسه، مستلزم توجه، مشاهده، یادسپاری، فهمیدن، تنظیم هدف ها و مسئولیت پذیری دانش آموزان است. چنین فعالیت های شناختی بدون مشارکت و درگیری فعال یادگیرنده امکان پذیر نیست. در کلاس درس ایجاد محیط یادگیری چالش انگیز که دانش آموزان را برای مشارکت فعال ترغیب کند، یکی از وظایف معلمان است.

۲- مشارکت اجتماعی

یادگیری اساساً یک فعالیت اجتماعی است و مشارکت در محیطی اجتماعی نظیر مدرسه زیر بنای یادگیری است. تحقیقات نشان داده است همکاری سبب رشد پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و ارتقا سطح یادگیری از طریق تعامل می گردد.

۳- فعالیت معنادار

افراد زمانی بهتر می آموزند که بتوانند در فعالیت هایی شرکت کنند که از نظر فرهنگی مناسبند و برای زندگی واقعی سودمند انگاشته می شوند. بسیاری از فعالیت های مدرسه ای معنادار نیستند، زیرا دانش آموزان نه فقط دلیل انجام آنها را نمی دانند، بلکه از هدف و سودمندی آنها هم آگاهی ندارند. در کلاس درس معلمان می توانند فعالیت های کلاسی را از طریق انجام آنها در بستری عینی معنادار سازند (کرمی، ۱۳۹۵).

ویژگی های روش تدریس فعال (دانش آموز محور)

پیش از این، معلم بود که نحوه ی تدریس را مشخص می کرد ولی امروزه، نظر بر آن است که روش تدریس باید با نحوه ی یادگیری فرد آموزنده همخوان باشد. سالهاست که معلمان متوجه شده اند دانش آموزان در کلاس هایی که به شیوه سنتی اداره می شوند به اندازه ی توانایی شان یاد نمی گیرند. دانش آموز با انجام دادن یاد می گیرد و اگر خودش به کشف چیزی برسد بیشتر یاد خواهد گرفت.

یادگیری تغییر رفتاری است که از طریق تجربه (تاثیر متقابل فرد بر محیط و محیط بر فرد) در انسان ایجاد می شود و مشتمل بر مهارت های ذهنی، فیزیکی و طرز تفکر است. یادگیری تزریق اطلاعات و دانش ها و اقدامی یک سویه از طرف معلم نیست، بلکه فعالیت آگاهانه و تلاش فکری دو سویه مربی و متربی است. اصل بر فعال بودن متربی است که خود باید به جستجو بپردازد و در اثر تعامل با دیگران، به درک و فهم علوم نایل آید.

معلمی که با انجام کار گروهی در کلاس با ارائه ی روش پرسشگری، روش حل مسأله، درگیر کردن فراگیران با مسأله، دوری از شیوه کهنه سخنرانی در تدریس، دانش آموزان را در امر فرایند یاددهی - یادگیری مشارکت می دهد، بدون شک به نتایج سودمند و رضایت بخشی دست می یابد. در این پروسه نو، مقوله آموزش، انتقال دانش و مفاهیم کارایی و کاربرد کمتری دارد و بیشتر به پروسه تولید دانش توجه می گردد. این فرایند،

- امکان شناخت موقعیت ها
- گزینش راهکارهای مناسب
- استنباط تحلیل دقیق موضوع
- و در نهایت کشف حقیقت را برای شاگردان فراهم می آورد. شاگردان در علم تولید شده سهیم می گردند و با کمال میل از آن پشتیبانی می کنند و به کاربرد علوم ایمان و اعتقاد پیدا می کنند.

در این جریان، یادگیری در همه جهات (مهارت ذهنی، مهارت های فیزیکی و طرز تفکر) اتفاق می افتد. پس جا دارد تمامی معلمان، ویژگی ها و خصوصیات روش تدریس و جریان یاددهی - یادگیری فعال و مشارکتی را بدانند و برای اشراف و دستیابی به آنها اهتمام لازم را به عمل آورند.

پس دو قسمت؛ «کار در گروه های کوچک و بحث همگانی در گروه ها و در کلاس» از مهم ترین ویژگی های کلاس دانش آموز محور است. دانش آموزان یاد می گیرند در گروه های کوچک به کار های خود نظارت داشته باشند و آن را

ارزیابی کنند و همکاری مشارکتی آنان با سایر اعضای گروه، باعث تقویت ذهنی آن ها و کار کردن با افراد با توانایی های متفاوت می شود.

جمع آوری نظرهای گروه های کوچک و ارائه آن به کل کلاس همراه با بحث همگانی صورت می گیرد و باعث می شود تا با تنوع روش های حل مسأله روبرو شوند و در مورد انتخاب راه حل یا راه حل های درست تصمیم گیری کنند. فعالیت گروهی مانع خسته شدن دانش آموزان در کلاس می شود و مشارکت آن ها در حل تمرین افزایش می یابد و اضطراب آنها در مواقع امتحان کاهش و اعتماد به نفس آن ها افزایش می یابد.

- یادگیری در روش های فعال تدریس بر پایه ی اکتشاف و استقرار است و لذا در این روش ها چگونه یاد گرفتن مهم تر از یادگرفتن است.
- در روش های تعاملی دانش آموزان روش یاد گرفتن را نیز یاد می گیرند. وقتی دانش آموز بتواند آن چه را فرا گرفته برای دیگران نیز توضیح دهد یادگیری او بسیار بیشتر از زمانی است که از طریق گوش دادن یا خواندن اتفاق افتاده است. به علاوه مهارت های مهم زندگی مانند صحبت کردن، گوش دادن، استدلال و حل مسأله از طریق تجارب تعاملی تقویت می شود (میردریگون، ۱۳۹۹).

۱۰. مزیت نظام دانش آموز محور

در سیستم آموزشی دانش آموز محور بیشترین تمرکز روی نیازهای تک تک دانش آموزان است. در این مدل آموزشی معلم باید نخست زمینه آموزشی منحصر به فرد هر یک از دانش آموزان را درک کرده و پیشرفت دانش آموز را در جهت اهداف آموزشی خاص ارزیابی کند. هدف مدل آموزشی دانش آموز محور ایجاد محیطی انعطاف پذیر و فردی برای دانش آموزان است.

۱- نقش آموزگار تغییر می کند:

دیگر معلم آن شخصیتی نیست که در مقابل دانش آموزان بایستد و دانش را به آنها انتقال دهد. در این سیستم آموزشی معلم همانند یک معمار آموزشی عمل می کند که فرایند آموزش را تسهیل می کند

۲- دانش آموزان مسئول آموزش خویش می شوند:

آموزگار و دانش آموز با هم همکاری می کنند و از گذر همین همکاری درباره فعالیت های ترم و مدل ارزیابی آن تصمیم می گیرند. وظیفه دانش آموز این است که به تصمیماتی که توسط خود او و آموزگارش گرفته شده است، پایبند باشد و آنها را تا مقصد نهایی دنبال کند.

۳- کلاس درس دانش آموز محور به جای محتوا روی پروسه های یادگیری مرکزیت دارد:

اینها مهارت های فراشناختی هستند که دانش آموز می تواند آنها را در هر سناریوی آموزشی به کار ببرد. دانش آموزان در محیط های آموزشی جدید احتمال یادگیری بالاتری را دارند.

۴- دانش آموز دیگر ظرف منفعلی نیست که معلم آن را با دانش پر کند:

بلکه بخش فعالی از فرایند آموزشی را تشکیل می دهد و ممکن است حتی در تدریس همکلاسی های خویش همکاری داشته باشد.

۵- کلاس درس دانش آموز محور روی مهارت های فکری منظم تر تاکید دارد همچون توانایی قضاوت و یا ارزیابی:

دانش آموزانی که این مهارت ها را به طور کامل فرا می گیرند اطلاعات جدید را بهتر و سریع تر دریافت کرده و در شرایط مختلف به کار می بندند.

۶- علاوه بر ایجاد یک پایگاه اطلاعاتی قوی در خود اینگونه دانش آموزان، مهارت های یادگیری و خودآگاهی را در خود پرورش می دهند:

از آنجایی که آنها باید در کنار معلمان خویش در تصمیم گیری شرکت کنند باید توجه بالایی داشته باشند که چگونه و از چه راهی بهتر یاد می گیرند، نقاط قوت و ضعف خود را ارزیابی کنند و براساس آن پیش روند.

۷- دانش آموزان مهارت های حمایت از خود را یاد می گیرند:

آنها باید نیازهای خود را به طور منظم بیان و اظهار کنند. این بدان معناست که آنها نه تنها در بیان خود پیشرفت می کنند بلکه یاد می گیرند که به صورت مناسب و موثر با طیف وسیعی از مردم ارتباط برقرار کنند، از قشر دانش آموز گرفته تا معلم.

۸- دانش آموزان دلسرد و بی میل برای شرکت در آموزش خویش انگیزه بیشتری را دارند، زیرا سهم آنها در این فرایند کاملاً مشخص است. این گونه دانش آموزان می توانند در مسیر آموزشی قرار گیرند که برای آنها جالب و ثمربخش است و در نتیجه برای یادگیری مشتاق تر می شوند.

۹- کلاس های درس دانش آموز محور سیستم نهادینه ای دارند که به لطف آن می توانند سبک های مختلف یادگیری و چالش های خاص را با خود انطباق دهند. کلاس درس دانش آموز محور برنامه متناسب برای هر دانش آموز را ارائه می دهد لذا نیازهای خاص و یا ناتوانی های یادگیری خاص می توانند به صورت یکپارچه و موثر مورد توجه واقع شوند.

۱۰- تک تک دانش آموزان در کلاس درس دانش آموز محور احساس می کنند که مهم هستند،

زیرا عقاید و نقطه نظرهای آنها بخش جدایی ناپذیر تجربیات کلاس آنها است. این جنبه از محیط دانش محور برای نوجوانانی که مشکل داشته است (فنیمور، ۱۳۸۱).

ساختار کلاس دانش آموز محور

عبارت کلاس دانش آموز محوری عبارت جدیدی نیست. سالهاست که معلمان متوجه شده اند دانش آموزان در کلاس هایی که به شیوه سنتی اداره می شوند به اندازه ی توانایی شان یاد نمی گیرند. دانش آموز با انجام دادن یاد می گیرد و اگر خودش به کشف چیزی برسد بیشتر یاد خواهد گرفت. اگر معلمان به برتری این شیوه ی آموزشی نسبت به سایر شیوه ها آگاهی دارند پس چرا از این روش ها استفاده نمی کنند؟

پاسخ این سوال ممکن است عبارات زیر باشد:

- در گذشته مدیران به اهمیت این نوع آموزش پی نبرده بودند و دوست داشتند وقتی وارد کلاسی می شوند همه دانش آموزان ساکت سر جای خود نشسته و مشغول انجام فعالیت باشند و یا معلم در حال آموزش مطلبی به آنان باشد.

- والدین تاثیر آموزش دانش آموز محوری را درک نکرده و بسیار نگرانند از این که مبادا وقت فرزندشان در مدرسه بیهوده تلف شود.

- بعضی از معلمان علاقه ندارند وقت بیشتری را صرف دانش آموزان کنند و نمی دانند این روش چقدر بر آموزش آن ها و دانش آموزان تاثیر می گذارد.

- دانش آموزان با روش سنتی خوشحال و منفعل هستند و می توانند در حین تدریس به روش سنتی، آزادانه به هر موضوعی به جز درس نیز فکر کنند.

همه ی ما علاقه مند هستیم که برای دانش آموزان مان فضایی آموزشی درست کنیم که تجارب یادگیری آنها غنی شود و از آنها دانش آموزی علاقه مند بسازیم و در آن ها ایجاد انگیزه کنیم. همه ما دوست داریم که دانش آموزان میل زیادی به یادگیری داشته باشند و یادگیری موجب پر بار شدن و مسئولیت پذیری و خلق دانش در آن ها شود و این زمانی بر آورده می شود که دانش آموزان درگیر یادگیری باشند و دانش را پردازش کنند نه این که فقط اطلاعات را شنیده و یا حفظ کنند. آن ها باید بتوانند با آگاهی راه حل یا راه حل هایی برای حل مساله ها بیابند. در یک کلاس سنتی دانش آموز تشویق می شود که به درس گوش فرا دهد و با گوش دادن یاد بگیرد اما حفظ کردن حقایق هیچ گاه موجب یادگیری نمی شود. در روش های فعال معلم به دانش آموز نشان می دهد که اشتباه و انجام راه های غلط امری عادیست و دانش آموز تشویق می شود که دوباره سعی کند و علت رسیدن به جواب های نادرست را پیدا کند. کلاس دانش آموز محور با موضوعی که معلم مطرح می کند آغاز می شود و معلم موضوع را به بحث می گذارد. دانش آموزان با افکار بکر و تازه ای در مورد موضوع مطرح شده، آشنا می شوند و گروه ها در مورد مساله ی به بحث گذاشته شده و راه های رسیدن به پاسخ سوالات تحقیق می کنند (فنیمر، ۱۳۸۱).

مساله ها پایه های فعالیت را تشکیل می دهند و هدف از آنها تامین امکاناتی جهت تفکر آموزشی است. فعالیت به عنوان ماده ی اولیه ی موقعیت های یادگیری مطرح می شود. مدل سازی و فعالیت ریاضی مسلماً به عنوان یک فعالیت فکری، اهمیت دارد. دانش آموز باید بتواند معنایی برای پرسش هایی که از خود می کند بیابد و آن چه را که می داند تعریف ها، نتیجه ها، تکنیک ها و اثبات ها و... را در حل مساله ها به کار برد.

سوال مهمی که برای معلم پیش می آید این است که با انجام فعالیتهای زمان بر چگونه می توان راه حل هایی برای مساله ای یافت که هنوز در درس مطرح نشده است؟ معلم در کلاس دائم با دانش آموزان در تماس است و از آزادی نسبی در انتخاب استراتژی و روش اداره ی کلاس برخوردار است اما از دانش لازم در مورد چگونگی رخداد یادگیری برخوردار نیست. زیرا در طول سالیان به روش تدریس سنتی عادت کرده و علی رغم تغییر دانش آموزان و بعضی از کتاب ها هم چنان به شیوه های قبلی تدریس می کند. یک رویکرد یادگیری که به دانش آموزان فرصت می دهد در به دست آوردن دانش خود نقش داشته باشند قرار گرفتن در آموزش ریاضی از طریق فعالیت ها و حل مساله می باشد.

زمان تدریس در مدارس محدود و حل مساله نیازمند زمان است. در مرحله جستجو وقتی دانش آموز درگیر فعالیت فکری واقعی است و یا در مرحله ی اعتبار بخشی یعنی زمانی که دانش آموز نظراتش را به بحث می گذارد و نتایجش را مقایسه می کند به زمانی نیاز است که با چند دقیقه این امور میسر نمی شود. بنابراین معلم باید تعادلی بین وقت صرف شده (اما واجب) جهت انجام فعالیت دانش آموزان برای به دست آوردن معنای مفاهیم و رشد علمی شان و برای فعالیت های الگوریتمی ایجاد کند.

شناسایی فعالیت مناسب از جانب معلم بسیار اهمیت دارد. زیرا باید با دقت بتواند بین فعالیت هایی که به فعالیت فکر سوق داده می شوند و فعالیت های صرفاً سرگرم کننده تفاوت قائل شود و انجام فعالیت باید تسهیل کننده ی آموزش باشد. رعایت نکات زیر می تواند باعث غنی شدن یک فعالیت ریاضی شود:

- در شروع برای همه قابل دسترس باشد؛

- قابلیت تعمیم داشته باشد؛

- دانش آموزان را درگیر مشاهده، حدسیه سازی، توضیح دادن، ثابت کردن، رد کردن و تفسیر کند؛
- بحث ها، نیروی ابتکار و خلاقیت آن ها را ارتقاء ببخشد؛
- به همکاری تشویقشان کند و برایشان لذت بخش باشد ؛
- چالش برانگیز باشد(مبارز طلب باشد)؛
- به طور شایسته ای از تکنولوژی استفاده شود؛
- به زندگی واقعی دانش آموزان مربوط شود؛
- از مدل سازی ریاضی استفاده شود؛

پایژه معتقد است که: « وقتی مطلبی را به کودکی یاد می دهیم، لذت کشف کردن را از وی دریغ می کنیم». آموزش پل عظیمی بین ندانستن و دانستن است و در بیشتر مواقع علم ریاضی پایه و اساس این پل عظیم است. کلاس ریاضی نامطلوب و سخت است زیرا در چارچوب کتاب ها (ی با سبک و سیاق قدیمی) و روش های سنتی معلمان گرفتار شده است. در جریان یک کلاس ریاضی می توان نقش ملل و مذاهب مختلف (مثلاً مسلمانان و به خصوص ایرانیان) و سهم آن ها در پیدایش و ترویج دانش ریاضی را بیان نمود. اما در هر صورت به قول جرج پولیا: « این دانش آموز است که باید با تلاش درونی، علم را از درون خود به پا کند» اگر یادگیری برای دانش آموز همراه با فعالیت و کشف باشد و با ایجاد گروه های کوچک به تفاوت های فردی دانش آموزان توجه شود باعث افزایش توانایی استدلال و کشف پاسخ می شود.

پس دو قسمت « کار در گروه های کوچک » و « بحث همگانی در گروه ها و در کلاس » از مهمترین ویژگی های کلاس دانش آموز محور است. دانش آموزان یاد می گیرند در گروه های کوچک به کار های خود نظارت داشته باشند و آن را ارزیابی کنند و همکاری مشارکتی آنان با سایر اعضای گروه، باعث تقویت ذهنی آن ها و کار کردن با افراد با توانایی های متفاوت می شود. جمع آوری نظر های گروه های کوچک و ارائه آن به کل کلاس همراه با بحث همگانی صورت می گیرد و باعث می شود تا با تنوع روش های حل مساله روبرو شوند و در مورد انتخاب راه حل یا راه حل های درست تصمیم گیری کنند.

فعالیت گروهی مانع خسته شدن دانش آموزان در کلاس می شود و مشارکت آن ها در حل تمرین افزایش می یابد و اضطراب آنها در مواقع امتحان کاهش و اعتماد به نفس آن ها افزایش می یابد. یاد گیری در روش های فعال تدریس بر پایه ی اکتشاف و استقرار است و لذا در این روش ها چگونه یادگرفتن مهم تر از یادگرفتن است. در روش های تعاملی دانش آموزان روش یاد گرفتن را نیز یاد می گیرند. وقتی دانش آموز بتواند آن چه را فرا گرفته برای دیگران نیز توضیح دهد یادگیری او بسیار بیشتر از زمانی است که از طریق گوش دادن یا خواندن اتفاق افتاده است. به علاوه مهارت های مهم زندگی مانند صحبت کردن، گوش دادن، استدلال و حل مساله از طریق تجارب تعاملی تقویت می شود (فنیمور، ۱۳۸۱).

نکات ضروری برای اجرای موثر روش های فعال و تعاملی

برای اجرای موثر روش های فعال و تعاملی ایجاد تغییرات اساسی در بینش و نگرش معلمان، مدیران، دانش آموزان و اولیای آنها، محتوای کتاب های درسی و محیط آموزشی ضروری و لازم به نظر می رسد.

- فضای کلاس در ایجاد جو تعامل بسیار موثر است. فضای کلاس باید به گونه ای طراحی شود که موجب تسهیل تعامل شود. در کلاس هایی که معمولاً صندلی ها و نیمکت ها در یک صف و پشت سر هم قرار دارند و دانش آموزان قادر به دیدن

هم کلاسی های خود نیستند، ایجاد فضای تعامل بسیار مشکل است. تقسیم کلاس به گروه های کوچک و آرایش دایره ای یا میزگردهای کوچک و یا نعلی شکل و تماس چهره به چهره نمونه هایی از آرایش کلاس درس است که باعث افزایش تعامل در کلاس می شود.

- علاوه بر ساختار فیزیکی، جو عاطفی کلاس باید به گونه ای باشد که به نظرات احترام گذاشته شود و دانش آموزان و معلم از تمسخر دیگران و طرد کردن آن ها اجتناب کنند.

- معلم باید تسهیل کننده فرایند یادگیری و مدیر یادگیری و مسئول سازماندهی محیط آموزشی باشد و نباید نظرات خود را به دانش آموزان تحمیل کند و با این کار باعث گسترش فرهنگ کثرت باوری می شود. تغییر ذهنیت فلسفی معلم یکی از پیش بایست های اساسی اجرای این روش ها می باشد، لذا معلمان باید از آموزش های لازم در خصوص چگونگی اجرای این روش ها برخوردار باشند.

- معلم باید خطر پذیر باشد و ترس از شکست نداشته باشد. شکست بخش ضروری و ثمر بخش فرایند نو آوری است. این همان سخن معروف آیزنهاور رئیس جمهور سالیان گذشته ی آمریکا است که: «هیچ نومیدي تا به حال جنگی را نبرده است.» لذا معلم باید با دلسوزی و تحمل مشکلات، دشواری های به کارگیری این الگو در کلاس های درس خود را از بین ببرد.

- منابع آموزشی نباید به معلم و کتاب درسی و فعالیت های کلاسی محدود شود. هر منبع یا موقعیتی که بتواند تفکر و قدرت استدلال و قضاوت دانش آموزان را تقویت کند، می تواند مورد استفاده قرار گیرد.

- کثرت دانش آموزان در کلاس های درس و محدودیت زمان آموزش از جمله محدودیت های اجرایی الگوهای تعاملی است. برای گسترش استفاده از این الگو ها باید مسئولین نظام آموزشی و برنامه ریزی درسی تعدیل هایی را در این زمینه ایجاد کنند.

- نظام ارزشیابی آموزشی و امتحانات کشوری با به کار گیری روش های ارزشیابی منطبق با روش های تعاملی زمینه ی استفاده ی هرچه بیشتر این الگو را در آموزش و تدریس فراهم آورد (فرای، ۱۳۹۵).

تقسیم بندی روش های تدریس

روش تدریس را می توان به دو گروه عمده تقسیم کرد: روشهای تدریس فعال و روشهای تدریس غیر فعال (سنتی). در روش تدریس غیر فعال، فقط معلم نقش فعالی را در جریان تدریس بعهدہ دارد و مطالبی را که از قبل تعیین شده است بطور شفاهی در کلاس بیان می کند و دانش آموزان در این میان واکنش چندانی از خود نشان نمی دهند. به عبارت دیگر کودک برای مدرسه است، نه مدرسه برای کودک. تدریس سنتی تنها وظیفه خود را این می داند که حافظه کودک را از معلومات انباشته سازد، آن را به زیور علم بیاراید و با افکار بزرگ زینت بخشد.

در مقابل روش تدریس سنتی، روش های دیگری وجود دارد که در آنها بر خلاف روش تدریس غیر فعال، دانش آموزان بیشتر فعالیت دارند و قسمت اعظم کار آموزش و تدریس بعهدہ دانش آموزان می باشد. در واقع یک تعامل دو طرفه بین دانش آموزان و معلم و دانش آموزان با یکدیگر وجود دارد. در این روش پیشنهاد می کنند که از وسعت برنامه کاسته شود و کیفیت برنامه مورد اهمیت باشد زیرا ثابت شده است معارفی که طی تفحصات و پژوهشهای آزادانه مشخص بدست می آید بهتر در ذهن باقی می ماند و به شاگرد فرصت می دهد به کسب روشهایی نائل آید که در تمام دوره زندگی مورد

استفاده قرار گیرد و بطور مداوم دامنه کنجکاوی او را توسعه می دهد و دانش آموز یاد می گیرد چگونه عقل خود را شخصاً بکار اندازد و بدین ترتیب آزادانه مفاهیم و تصورات خود را بنا می کند (قاسمی، ۱۳۹۶).

روشهای تدریس فعال

گروه بندی

یکی از شکل های روش تدریس فعال، گروه بندی و انجام فعالیت های گروهی دانش آموزان است که معلم در کلاس فقط نقش راهنما را دارد. امروزه هیچ کاری در دنیا در زمینه های علم، فناوری، اقتصاد و حتی فکر و اندیشه به صورت فردی انجام نمی شود، کار و بحث گروهی در عین حال که یک روش آموزشی است برای ما هدف نگرشی با اهمیتی تلقی می شود. زیرا کار گروهی فرصت ایجاد نگرش های مثبت به مدرسه و علم را در اذهان بچه ها به وجود می آورد و تعامل عاطفی را بین آنها تقویت می کند. انسان موجودی اجتماعی است و کار و بحث گروهی، دانش آموزان را به مشکلاتی که در بزرگسالی در سر راه زندگی اجتماعی آن ها وجود دارد آشنا می سازد و راه مقابله و برطرف کردن مشکلات را به آنان آموزش می دهد. در واقع این تمرین کوچک برای دستیابی به زندگی اجتماعی بهتر است. در جریان کار گروهی بچه ها علاوه بر تجربه اندوزی، در تقسیم کار و مسئولیت، تجربه هایی در زمینه ی مدیریت و سازمان دهی فعالیت ها به دست می آورند. این شیوه یادگیری را عمیق تر و ماندگارتر می سازد. انجام کار گروهی نباید به معنای نفی و فراموش ساختن آن دسته از فعالیت های انفرادی باشد که روحیه ی اتکا به نفس را پرورش می دهد.

می دانیم در کار گروهی یکی از مشکلات اصلی، شکل آرایش صندلی ها است و مشکل دیگر مناسب نبودن فضای اکثریت کلاس ها برای آرایش صندلی ها و نیمکت ها به صورت گروهی است ولی وقتی که ما بچه ها را گروه بندی کنیم و با اعطای وظایف به گروه ها و تقسیم کار و تشویق گروه ها و افراد موفق، کار خود را سبک می کنیم و نقش خود را به عنوان راهنما ایفا می نماییم در حقیقت تجربیات ارزنده ای به دست خواهیم آورد. گروه بندی شاگردان امکان رقابت صحیح و سالم به آنان می دهد، حوصله ی آن ها دوام بیشتری دارد، یاد گیری آنان تسهیل می گردد و آنان از این روش لذت می برند در این روش دانش آموزان در گروه خود به بحث و مشورت می پردازند و افراد گروه با هم همکاری و مشورت می نمایند. هر گروه هنگام گزارش دادن به جمع، نظرهای خود را با جمع مقایسه کرده و بسیاری از مطالب را از هم می آموزند، معلم ضمن دادن گزارش ها از سوی بچه ها در صورت لزوم آنان را راهنمایی می کند و چنانچه اشتباهی داشته باشند، اشتباه آنان را رفع می کند. معلم راهنمای یادگیری است و به جای دادن جواب های مستقیم، به پرسش ها و جواب های مطرح شده از سوی شاگردان، می کوشد با طرح پرسش های گوناگون آنها را به طرف پاسخ و جواب درست رهنمون سازد. معلم سعی می کند بچه ها را به اندیشیدن وادار کند لذا معلم پاسخ کلیشه ای را تحویل شاگردان خود نمی دهد. او از روش پرسش و پاسخ سنتی دوری می جوید و پرسش ها را طوری طرح می کند که فقط دارای یک جواب نباشد تا فرصت گفتگو را برای بچه ها فراهم سازد. معلم هر دانش آموز را تشویق می کند که در باره ی موضوعی انتخابی از دیگران بپرسد و کمک بگیرد، اطلاعات دریافتی را جمع آوری کند و پس از بحث در گروه، نتایج را به گروه و جمع گزارش دهد (علی اسماعیلی، ۱۳۸۸).

روش بارش مغزی

روش بارش مغزی یا یورش مغزی و ذهن انگیزی (Brain Storming) یکی از شناخته شده ترین شیوه های برگزاری جلسات همفکری و مشاوره بوده و کاربرد جهانی دارد. این روش دارای مزایا و ویژگی هایی منحصر به فرد است. در واقع بسیاری از تکنیک های دیگر منشعب از این روش است. در این روش دانش آموزان با آزادی تمام کلیه مطالبی را که در مورد موضوع به ذهن شان می رسد، فوراً بیان می کنند و به طور ناخودآگاه و سریع از یافته ها و دانسته های قبلی خود استفاده می کنند و آنها را به کلاس ارائه می دهند. به تدریج دانش آموزان مجموعه جملات و کلماتی را بیان می کنند که تمامی آنها در کنار یکدیگر می تواند بخش عمده ای از مطالب مرتبط با سر فصل مربوطه را ارائه دهد.

این روش به معنی استفاده از مغز برای یورش به یک مسئله است. بارش فکری عبارتست از اجرای یک روش گردهمایی که گروهی می کوشند برای یک مسئله به خصوص با ارائه تمامی ایده های خود، راه حلی بیابند. این روش قابلیت انعطاف بسیار زیادی دارد و می توان آن را در شرایط سخت تر کلاسی مثل پرجمعیت بودن کلاس یا کلاس هایی که بچه ها از نظر مشارکت یا سطح سواد در سطح پایین تری هستند یا حتی در شروع اجرای این روش برای آشنایی هر چه بیشتر دانش آموزان با این روش، به شیوه آسان تری اجرا کرد.

در این شیوه می توان ابتدا به طرح موضوع پرداخت سپس از همه دانش آموزان کلاس درخواست ارائه ایده نمود. در حقیقت به جای آن که هر گروه جداگانه به ارائه و بررسی ایده پرداخته و در پایان گروه ها حاصل کار خود را ارائه دهند، این کار با مشارکت همه دانش آموزان کلاس به عنوان یک گروه بزرگ صورت گرفته و با نوشتن ایده ها توسط معلم بر روی تخته سیاه آغاز شده و سایر مراحل کار اعم از بارش ایده ها، طبقه بندی و ارزش گذاری ایده ها با نظارت معلم پی گیری می شود (آقازاده، ۱۴۰۰).

بارش مغزی بر دو اصل و چهار قاعده اساسی استوار است:

- اصل اول " مبتنی بر تنوع نظرات است". تنوع نظرات، آن بخش از مغز را که به خلاقیت مربوط است فعال تر می کند تا بر تفکر قضاوتی (Thinking Judgmental) خود فائق آید. تفکر قضاوتی در واقع به معنی ارزیابی ها و نظرات تکمیلی نسبت به مطلب مطرح شده است. به این منظور بعد از آن که تمامی پیشنهادات جمع آوری گردید، بررسی و ارزیابی پیشنهادات صورت می گیرد.
- اصل دوم " کمیت، فزاینده کیفیت است". یعنی هر چه تعداد پیشنهادات بیشتر شود، احتمال رسیدن به یک راه حل بهتر افزایش می یابد (صفیان بلداجی، ۱۳۹۹).

چهار قاعده اساسی بارش مغزی

قاعده اول (انتقاد ممنوع

این مهمترین قاعده است و با توجه به این که در جریان بارش فکری، افراد اندیشه های غلط یا صحیح خود را ارائه می دهند هر گونه انتقاد یا اعتراض، روند فعالیت را کُند می کند و فکر آنان را به جای تفکر در مورد موضوع مورد نظر، به سوی انتقاد و حتی واکنش در مقابل انتقاد سوق می دهد و چه بسا به مشاجره منتهی شود.

قاعده دوم (اظهار نظر آزاد و بی واسطه

این قاعده برای جرأت بخشیدن به شرکت کنندگان جهت ارائه پیشنهادهایی است که به ذهن آنها خطور می کند. به عبارت دیگر در یک جلسه بارش مغزی، تمام اعضا باید جسارت و شهامت اظهار نظر را پیدا کرده باشند تا بتوانند پیشنهاد و نظر خود را بیان کنند. هر چه پیشنهادها جسورانه تر باشد نشان دهنده اجرای موفق تر جلسه است، لذا قضاوت و ارزشیابی در مورد اندیشه و فکر اعضا ممنوع است، چون که مقدار زیادی از وقت جلسه تلف شده و فکر اشخاص را منحرف می کند. در نتیجه، فرصت تفکر و بارش فکری کاهش می یابد.

قاعده سوم (تأکید بر کمیت

هر چه تعداد نظرات بیشتر باشد، احتمال وجود پیشنهادهای مفید و کارسازتر در بین آنها بیشتر می شود. موفقیت اجرای روش بارش مغزی با تعداد پیشنهادهای مطرح شده در جلسه رابطه مستقیم دارد. در این روش این گونه عنوان می شود که هر چه تعداد پیشنهاد بیشتر باشد، احتمال دسترسی به طرح پیشنهاد کیفی بیشتر است.

قاعده چهارم (تلفیق و بهبود پیشنهادهای

اعضا می توانند علاوه بر ارائه پیشنهاد، نسبت به بهبود پیشنهاد خود اقدام کنند. روش بارش مغزی این امکان را به اعضا می دهد که پس از شنیدن پیشنهادهای دیگران پیشنهاد اولیه خود را بهبود بخشند. آنها همچنین می توانند پیشنهاد خود را با چند پیشنهاد دیگر تلفیق کرده و پیشنهاد بهتر و کامل تری مطرح سازند. یک معلم باید قبل از هر نوع تصمیم و اقدام مدیران، حداقل در جامعه ما که از سیستم آموزشی تبعیت نمی کند، باور داشته باشد که امروزه با فراوانی اطلاعات و قرار گرفتن در دهکده جهانی، نمی توان با شیوه سخنرانی متکلم وحده بود (صفیان بلداجی، ۱۳۹۹).

الگوی تدریس بارش مغزی

روش بارش مغزی از سوی متخصصان آموزش و پرورش و آموزش خلاقیت، به عنوان روش تدریس حل خلاق مسائل معرفی شده است و یافته های پژوهشی زیادی اثرگذاری آن را بر روی پرورش مهارت های حل مسئله دانش آموزان به اثبات رسانده است.

در گروه های بارش مغزی، مشارکت اعتلا می یابد، انتقاد و ایرادگیری کاهش می یابد، حمایت اجتماعی افزوده می شود و توانایی دانش آموزان برای انتقال اطلاعات جهت حل مسئله تعیین شده، افزایش و بهبود می یابد. یعنی دانش آموز به راحتی می تواند اطلاعات ذخیره شده در حافظه بلند مدت خود را بازیابی کرده و برای حل مسئله به کار گیرد.

روش تدریس بارش مغزی در عمل به تفکر واگرا و حل مسئله خلاق یاری می رساند. این روش اعتماد به نفس فراگیران را افزایش داده و باعث می شود تا فراگیران به یک خودباوری مثبتی نایل شوند. خودباوری، اثرگذارترین حالت بر تمام رفتارهای انسانی است. با اطمینان می توان گفت بدون خودباوری و بدون داشتن اعتماد به نفس و شناخت کافی از خود و بدون باور کردن توانایی های خود برای انجام عملی خاص نمی توانیم آن عمل را در بُعد عاطفی یا بُعد شناختی، با موفقیت به انجام برسانیم.

آموزش دادن دانش آموزان با روش بارش مغزی حل مسئله را به نحو خلاقانه ای در آنان بالا می برد. "روش بارش مغزی" می تواند به عنوان وسیله ای برای یادآوری مفاهیم و اصول مورد نیاز برای حل مسئله به یادگیرندگان کمک کند. بارش

مغزی در تدریس و یادگیری، کارکردهای مفیدی نشان می دهد و به تسهیل برقراری ارتباط بین راه حل ها و ایده ها می انجامد.

با این روش کلاس درس از حالت تکراری بودن خارج می شود و تنوع و رفع خستگی و ایجاد شادی و نشاط را به دنبال دارد. ضمناً برای ایجاد این گونه فضا در محیط کلاس نیاز به کمی صبر و حوصله و تحمل سروصداست. می توان فضای کلاس را عوض کرد، کتابخانه مدرسه برای این کار می تواند فضای مناسبی باشد.

خلاصه نتایج پژوهش های پارنس (Parnes) و میدو (Meadow) (سالهای ۱۹۵۹-۱۹۶۰) در باره روش بارش مغزی عبارت است از:

- * آموزش از طریق بارش مغزی، توانایی حل مسأله را در افراد افزایش می دهد.
- * روش بارش مغزی بیشتر از روش های مرسوم آموزشی، به ایجاد عقاید و اندیشه های آفریننده منجر می شود.
- * کوشش برای جهت دادن هر چه بیشتر به پاسخ سؤالات طرح شده، به افزایش پاسخ های آفریننده می انجامد.
- * دانش آموزانی که دوره های مربوط به حل مسائل با روش بارش مغزی را می گذرانند، در آزمون های آفرینندگی گیلوفورد نمره های بیشتری می گیرند. (صفیان بلداجی، ۱۳۹۹).

شرایط لازم برای روش تدریس بارش مغزی

- * هر تعداد از دانش آموزان می توانند در این روش شرکت کنند اما هر چه زمان جلسه کوتاه تر باشد، تعداد شرکت کننده ها نیز باید کمتر باشد.
- * تعداد افراد یک گروه معمولاً ۴ تا ۵ نفر مناسب است ولی تا ۱۵ نفر نیز می تواند باشد.
- * هر موضوعی که انتخاب می شود باید دانش آموزان اطلاعات مختصری در مورد آن داشته باشند و با انگیزه کافی در مورد آن به ارائه ایده بپردازند.
- * همه دانش آموزان باید بدانند که کمیت نظرات ارائه شده بسیار مورد توجه شماست.
- * دانش آموزان باید ابتدا با قواعد بارش فکری آشنایی کافی داشته باشند (همان منبع).

مراحل اجرای الگوی تدریس بارش فکری

الف) طرح موضوع

- * انتخاب و ارائه یک موضوع یا مسئله

- * طرح سؤالات ایده برانگیز

ب) گروه سازی و شرح قوانین

- * تشکیل گروه ها

- * تعیین سرگروه و منشی

- * اعلام قوانین روش بارش فکری

ج) بارش ایده ها

- * متمرکز کردن دانش آموزان برروی ارائه و طرح ایده ها

* تأکید معلم بر روی بیان تمامی ایده ها و تعداد هر چه بیشتر آنها

(د) طبقه بندی ایده ها

* دسته بندی ایده ها و تنظیم آنها به ترتیب اولویت

* حذف ایده های مشابه و نامناسب

(و) ارزشیابی ایده ها

* ارائه ایده های نهایی و پالایش شده

* اصلاح ایده های نادرست از نظر علمی

* قضاوت در مورد ایده ها و تأکید روی ایده های نو و خلاق

قوانین کار گروهی در روش بارش فکری

۱ - هر چه تعداد ایده ها بیشتر باشد بهتر است.

۲ - هیچ ایده ای توسط اعضای گروه حذف نمی شود و هیچ ایده ای نادیده گرفته نمی شود.

۳ - انتقاد و اعتراض ممنوع است.

۴ - قضاوت در مورد ایده ها ممنوع است.

۵ - مخالفت ممنوع است.

۶ - اعضای گروه باید با توجه به نظرات یکدیگر ایده جدید بسازند.

۷ - تمامی ایده ها غیر از شوخی های آشکار، پذیرفتنی است.

۸ - سرگروه مسئول برقراری نظم و رعایت نوبت در گروه است.

۹ - نظرات غیرعادی و دور از ذهن نیز دارای اهمیت هستند (صفیان بلداجی، ۱۳۹۹).

مزایا و معایب روش بارش مغزی

با وجودی که روش بارش مغزی بسیار متداول است، لیکن تاکنون به طور خاص در جهت روشن نمودن بهترین شرایط اجرای این روش، تحقیقات کافی صورت نگرفته است.

مزایای این روش عبارت است از :

* با توجه به اصل هم افزایی باعث می شود خلاقیت گروهی مؤثرتر از خلاقیت فردی عمل کند.

* با این روش در مدت زمان نسبتاً کوتاهی، شمار زیادی پیشنهاد حاصل می شود.

معایب این روش عبارت است از :

* ممکن است ایجاد شرایط جهت اظهار نظر آزاد و بی واسطه دشوار باشد.

* گروه معمولاً تحت فشار اکثریت قرار گرفته و موجب می شود فرد با نظر اکثریت موافقت کند، حتی اگر قویاً احساس کند که نظر اکثریت اشتباه است.

- * اکثر اوقات تمایل گروه بر حصول یک توافق است تا دستیابی به پیشنهادات متنوعی که به خوبی مورد بررسی قرار گرفته باشند، در واقع این حرکت در حال حاضر به خاطر ساختار کلاس، به صورت عادت درآمدہ است.
- * هنگام بارش مغزی، اغلب افراد مواردی بدیهی یا ایده آل را پیشنهاد می کنند و این امر از تلاش آنها برای بحث بیشتر و در نتیجه ارائه پیشنهادات خلاق می کاهد.
- * ماهیت تنوع گرای بارش مغزی، خود به خود مسبب افزایش پیشنهادات می شود ولی قادر به اصلاح و پالایش ساختاری پیشنهادات نیست.
- * اجرای موفقیت آمیز این روش مستلزم شناخت قبلی افراد از مسأله است (صفیان بلداجی، ۱۳۹۹).

روش تدریس نمایشی

تفکر انتزاعی در سنین ابتدایی هنوز به کمال خود نرسیده است. غالب دانش آموزان در این سنین قادر نیستند تنها با خواندن یا شنیدن مطالب، مفهوم آن را به تمامی درک کنند.

دیدن مراحل ایجاد یک پدیده، نقش بسزایی در یادگیری دانش آموزان خصوصاً در مقطع ابتدایی دارد؛ به همین دلیل روش تدریس نمایشی در ابتدایی یکی از رایجترین روش هاست که البته کتب درسی نیز تا حد زیادی بر مبنای آن طراحی شده است.

چنانکه آموزگاران گرامی ملاحظه کرده اند، کتب درسی حاوی تصاویری است که اصلی ترین مباحث و مطالب را به صورت دیداری انتقال می دهد. البته اتکا به همین روش کافی نیست و باید از انواع تصاویر (عکس، فیلم، ماکت اشیاء و ...) برای به نمایش درآوردن مطالب استفاده کرد.

در روش تدریس نمایشی از توضیحات شفاهی موازی با نمایش و به صورت گام به گام استفاده می شود تا مطالب به خوبی در ذهن بیننده جا بیفتد (برجیان، ۱۴۰۱).

روش تدریس اکتشافی

در روش تدریس اکتشافی که یکی از جذاب ترین انواع روش های تدریس است، دانش آموز باید خود به کشف پاسخ مسائل بپردازد؛ البته او راهنمایی هایی از سوی آموزگار خود دریافت می کند که میزان آنها بستگی به دشواری مسئله و مهارت و توانایی دانش آموز دارد. پروسه ی کشف، مبتنی بر تدریسی است که در کلاس انجام می شود و سپس دانش آموز، مأمور اکتشاف برخی موارد و مسائل می گردد که آموزش را عمیق و تکمیل می کند.

آموزگار بنا بر شناختی که از دانش آموز دارد و تشخیصی که بر مبنای دشواری درس و دیگر موارد مرتبط می دهد، می تواند راه اکتشاف را در اختیار دانش آموز قرار دهد و تنها پاسخ را از او بخواهد؛ می تواند فقط برخی اصول برای کشف پاسخ را به دانش آموز انتقال دهد؛ یا می تواند هیچ یک از این موارد را نگوید.

از آنجا که پروسه ی حل و کشف توسط دانش آموزان و بررسی و تصحیح آن زمانبر است، در روش اکتشافی نیاز به صرف زمان و حوصله ی بیشتری است اما نتیجه ی ماندگاری که دارد، این روش را ارزشمند می کند (همان منبع).

روش تدریس فعال

بطور کلی، روش تدریس فعال برای رشد تفکر انتقادی است که به یادگیری مؤثر، عمیق و ماندگار می انجامد. در روش تدریس فعال، بخشی مهم از بار تدریس و یادگیری بر دوش دانش آموز می افتد و او با همراه شدن با آموزگار در مسیر تدریس، گام به گام مطالب را دریافت، تجزیه و تحلیل و بعضاً نقد می کند. در روش تدریس فعال، دانش آموز در کنار یادگیری مطلب خاص درسی، قدرت بیان و استدلال خود را نیز رشد می دهد. از سوی دیگر فعال بودن و کمک او به آموزگار، در کنار لذت بخش کردن پروسه ی یادگیری، اعتماد به نفس و مسئولیت پذیری او را بالا می برد. در این فرایند، دانش آموز علاوه بر دریافت مطالب با حواس شنیداری و دیداری، از عقل خود نیز بهره می گیرد. ارتباط و تعاملی که میان آموزگار با شاگردان و خود شاگردان با یکدیگر برقرار می شود، کلاس درس را تبدیل به محیطی پویا و پر انرژی می کند که یادگیری فعال در آن اتفاق می افتد. در روش تدریس فعال، هم به بهره گیری از قوه تعقل و تحلیل، کمک می شود و هم دانش آموزان توانایی حل مسائل را در خود تقویت کنند و هم خلاقیت آنان به نحوی چشمگیر، افزایش می یابد (برجیان، ۱۴۰۱).

روش تدریس کاوشگری

یکی از کارآمدترین انواع روش های تدریس بویژه در زمینه ی علوم تجربی، کاوشگری است. نخستین پایه گذار روش کاوشگری در آموزش، ریچارد ساچمن بود. این روش مبتنی بر استقلال دانش آموز است؛ البته در مراحل آن، امکان نظارت، هدایت و کنترل از سوی آموزگار فراهم می شود. در این روش، دانش آموز تشویق می شود که با کمک حواس خود و ابزارهای موجود، مواد و اشیا را مشاهده کند و وضعیت های گوناگون را بیازماید، سپس مشاهدات خود را ثبت و از آنها نتیجه گیری کند. در این روش نباید هیچ سمت و سویی به مشاهدات و نتیجه گیریهای دانش آموز داده شود یا نظری به او تحمیل گردد. چنانچه دانش آموز به نتایج موردنظر نرسد، بهتر است آموزگار او را تشویق کند تا کاوش خود را ادامه دهد یا مراحل را تکرار کند. این پروسه نیز اگرچه زمانبر و احتمالاً نیازمند برخی امکانات و ابزارهاست، تأثیر شگرفی هم بر یادگیری دانش آموز و هم بر تقویت روحیه ی جست و جوگری او خواهد گذاشت. روش تدریس کاوشگری در ابتدایی، مراحل و جزئیات گوناگونی دارد و نیز دارای پتانسیل هایی است که آن را در بسیاری از حوزه های درسی (و نه فقط علوم تجربی) کارآمد می سازد.

روش تدریس مشارکتی

این روش نیز به موازات سایر روش های تدریس به کار گرفته می شود. در روش مشارکتی تکیه و تمرکز بیشتر بر مشارکت دانش آموزان ترجیحاً به صورت گروهی است. می توان این روش را زیرمجموعه ای از روش تدریس فعال در نظر گرفت؛ بر این اساس، بیشتر فرایند یادگیری و یاددهی بر عهده ی دانش آموزان قرار می گیرد که موازی با سایر روشهای تدریس فعال و اکتشافی، با همتایان خود مباحثه و تبادل نظر می کنند.

در این روش، گروهی از مغزها با یکدیگر تبادل و تعامل دارند؛ مسئله ای دغدغه ی مشترکشان می شود، آن را تجزیه و تحلیل می کنند و هریک بر مبنای شناخت و توانمندی خود، راه حلی برای آن ارائه می دهد. یکی از بهترین تأثیراتی که روش تدریس مشارکتی دارد، این است که دانش آموزان علاوه بر یادگیری مطلب، مهارت گفت و گو، بیان آزادانه ی نظرات، تاب آوری نظرات مخالف و نتیجه گیری گروهی از یک بحث را تجربه می کنند (همان منبع).

روش های نوین تدریس

روش کنفرانس (گردهم آیی)

«این روش با روش سخنرانی تفاوت دارد زیرا در روش سخنرانی، معلم مسئول دادن اطلاعات به دانش آموزان است. در حالیکه در این روش اطلاعات توسط دانش آموزان جمع آوری و ارائه می گردد. این روش می تواند مشخص کند که دانش آموزان تا چه اندازه می دانند. این روش یک موقعیت فعال برای یادگیری به وجود می آورد. نقش معلم در کنفرانس صرفاً هدایت و اداره کردن جلسه و جلوگیری از مباحثاتی است که منجر به انحراف از موضوع کنفرانس و روال منطقی آن شود. این روش برای کلیه دروس و سنین مختلف کاربرد دارد.

روش چند حسی (مختلط)

استفاده از این روش مستلزم به کار گرفتن همه حواس است و جریان یادگیری از طریق تمام حواس صورت می گیرد. از طریق کار بست این روش می توان، مطالب و مهارتها را درک کرد، ارتباط موثرتری برقرار کرد، مهارتها و مطالب را از یک موقعیت به موقعیت دیگر تعمیم داد. در یادگیری روش چند حسی به طور کلی از همه حواس استفاده می شود. به بیان دیگر، یادگیری بصری که ۷۵٪ از مجموع یادگیری ما از طریق دیدن است، یادگیری سمعی که ۱۳٪ از مجموع یادگیری ما از طریق شنیدن است، لمس کردن، که ۶٪ از مجموع یادگیری ما از طریق لمس کردن است، چشیدن که ۳٪ از مجموع یادگیری ما از طریق چشیدن است و بوییدن که ۳٪ از مجموع یادگیری از طریق بوییدن است.

روش حل مسئله

این روش یکی از روشهای فعال تدریس است. اگر نظام آموزشی بخواهد توانایی حل مسئله را به دانش آموزان یاددهد، (البته مسئله به معنی مشکل و معضل نیست، به بیان دیگر مسئله موضوعی نیست که برای ما مشکل ایجاد کند، بلکه رسیدن به هدف در هر اقدامی، به نوعی حل مسئله است، در این روش آموزش در بستر پژوهش انجام می شود و منجر به یادگیری اصیل و عمیق و پایدار در دانش آموزان می شود. در این روش ابتدا معلم باید مسئله را مشخص، سپس به جمع آوری اطلاعات توسط دانش آموزان پرداخته شود، و بعد از جمع آوری اطلاعات بر اساس اطلاعات جمع آوری شده دانش آموزان فرضیه سازی و در نهایت فرضیه ها را از مون و نتیجه گیری شود. اگر روش حل مسئله درست انجام شود می تواند منجر به بارش یا طوفان فکری گردد. یعنی اگر معلم روش تدریس حل مسئله را به درستی انجام دهد، دانش آموزان می کوشند تا برای حل مسئله با استفاده از تمام افکار و اندیشه هایی که دارند، در کلاس راه حلی بیابند و آن را ارائه دهند. به بیان دیگر اگر معلم در روش تدریس حل مسئله به درستی عمل کند، منجر به روش تدریس بارش مغزی نیز می شود. به

طور کلی اگر نظام آموزش و پرورش بخواهد در جهت تقویت زمینه های بالقوه خلاقیت نقش مهمی ایفا کند همانا بست روشهای تدریس حل مسئله و بارش فکری در کلاس درس توسط معلمان است.

روش پروژه ای

روش تدریس پروژه ای به دانش آموزان امکان می دهد تا قدرت مدیریت، برنامه ریزی و خود کنترلی را درخودشان ارتقاء بخشند. در این روش دانش آموزان می توانند با توجه به علاقه ی خود موضوعی انتخاب و به طور فعالانه در به نتیجه رساندن آن موضوع شرکت نمایند. براین اساس در این روش دانش آموزان یاد می گیرند که چگونه به طور منظم و مرحله ای کاری را درس انجام دهند و این روش باعث تقویت اعتماد به نفس در دانش آموزان می شود زیرا بین آنها و معلم رابطه صحیح آموزشی بر قرار است و در نهایت این روش باعث تقویت همکاری، احساس مسئولیت، انضباط کاری صبر و تحمل در انجام امور و تحمل عقاید دیگران و مهارتهای اساسی پژوهش در دانش آموزان می شود.

شیوه پرسش و پاسخ

شیوه پرسش و پاسخ شیوه ای است که معلم به وسیله آن فراگیر را به تفکر در باره مفهومی جدید یا بیان مطالبی فراگرفته شده تشویق می کند. معلم، وقتی که می خواهد مفهوم دقیقی را در کلاس مطرح نماید یا توجه فراگیران را به موضوعی جلب کند شیوه پرسش و پاسخ را به کار می برد و نیز بدین وسیله فراگیر را تشویق می کند تا اطلاع خود را درباره موضوعی بیان کند ممکن است برای مرور کردن مطالبی که قبلاً تدریس شده اند مفید باشد، یا وسیله خوبی برای ارزشیابی میزان درک فراگیر از مفهوم مورد نظر باشد.

شیوه گردش علمی

گردش علمی به دانش آموزان امکان می دهد که از طریق مشاهده طبیعت، وقایع، فعالیت ها، اشیاء و مردم تجزیه علمی بدست آورد. در گردش علمی دانش آموزان با مشاهده واقعیتهای می توانند مفاهیمی را که در در کلاس مورد بحث قرار می گیرد، بهتر در ذهن خود بیورانند و معلم می تواند با استفاده از این شیوه کنجکاوی فراگیران را درباره موضوعی خاص بر انگیزد. در بعضی موارد، می توان از گردش علمی برای جمع آوری اطلاعات لازم برای انجام گرفتن آزمایش، یا یک پروژه، بهره گرفت. مثلاً اگر هدف درس (شناختن کانیهایی دارای ارزش اقتصادی) باشد می توان دانش آموزان را به چند معدن برد تا کانیهایی مختلف را جمع آوری کنند و آنها را در کلاس، بعد از آزمایشهای لازم، بشناسند.

الگوی پیش سازمان دهنده

این الگو باعث یادگیری با معنا در دانش آموزان می شود و در آن معلم، ساخت ذهنی را در دست دارد و همواره مطالب قبلی تمیز دهنده را در دست دارد و همواره مطالب یادگیری را به سازمان دهندگان ارتباط می دهد و به شاگردان کمک می کند تا مطالب جدید را از مطالب قبلی تمیز دهند این الگو منجر به تقویت مفاهیم، درون سازی معنی دار اطلاعات و افکار، عادت به تفکر منظم و منطقی و تقویت روحیه کاوشگری در دانش آموزان می شود، و برای کلیه سطوح تحصیلی مناسب است.

مراحل تدریس الگوی پیش سازمان دهنده عبارتند از:

- از طریق روشن کردن منظور درس به وسیله مثال و تکرار
- ارائه مطالب، یا وظیفه مورد نظر برای دانش آموزان با یک نظم منطقی
- تحکیم سازمان شناخت از طریق یادگیری فعال و توافق مجدد و یک نظم منطقی
- تحکیم سازمان شناخت از طریق یادگیری فعال و توافق مجدد و یکپارچه

الگوی کاوشگری علمی

این الگو باعث آموزش علمی به سبک های مشخص و آموزش مفاهیم بنیادی در دانش آموزان می گردد. رسالت معلم در این الگو پرورش کاوشگری، ایجاد جوی توأم با همکاری و داشتن انعطاف است. این الگو منجر به دانش علمی تعهد به کاوشگری علمی، ژرف اندیشی و روح مهارت همکاری در دانش آموزان می شود. مراحل این الگو عبارتند از:

- فراهم آوردن زمینه جستجو برای دانش آموزان
- تعیین مسئله از سوی دانش آموزان
- مشخص کردن مسئله در هر جستجو توسط دانش آموزان
- دانش آموزان حدس در خصوص راههای توضیح مشکل می پردازند (شفیعی فر، ۱۴۰۲).

استفاده از ابزارهای چند رسانه ای برای داشتن تدریس جذابتر و خلاقانه تر

استفاده از ابزارهای چند رسانه ای در تولید محتوای آموزشی جذاب منجر به جلب توجه دانش آموزان به مطالب آموزشی می شود. استفاده از رسانه های مختلف مانند متن، طراحی، گرافیک، عکس، صدا، ویدئو، انیمیشن... در کنار یکدیگر جهت انتقال بهتر پیام را چندرسانه ای گویند، که در مقابل برنامه های صرفاً متنی به کار می رود. در چنین برنامه هایی تا حد امکان از متن کمتر استفاده شده و بار اصلی انتقال پیام بر عهده سایر رسانه های تصویری یا صوتی قرار می گیرد. شما میتوانید از عکس های رنگی، طرح های گرافیکی، عکس های متحرک و انیمیشن های مرتبط برای تدریس و همینطور تفهیم مطالب آموزشی استفاده کنید. در تدریس آنلاین اگر می خواهید شاگردهای شما به درس علاقه مندتر شوند از تماس تصویری استفاده نمائید. تماس تصویری گروهی « نرم افزار شاد » یکی از تاثیرگذارترین عوامل در تدریس مجازی بوده که منجر به تعامل دانش آموزان با معلم و همکلاسی هایشان می باشد و زمینه را برای فعالیت دانش آموزان فراهم می آورد (نقیه، ۱۳۸۲).

برای داشتن تدریس موفق و عالی تعاملی تدریس کنید

تدریس تعاملی آن است که دربردارنده و مشوق مشارکت دانش آموزان باشد. استفاده از تکنیک هایی است که همه دانش آموزان را به سهیم بودن (در فعالیت های کلاسی) تشویق نماید و در بهبود حفظ و یادگیری مطالب ارایه شده در طول

تدریس به دانش آموزان کمک کند. استراتژی هایی مانند « فکر کردن، کار گروهی، اشتراک گذاری » هستند که به موجب آن دانش آموزان در ابتدا درباره یک مسئله به تنهایی فکر می کنند، سپس با هم کلاسی خود و در نهایت با یک گروه یا همه کلاس مسئله را به اشتراک می گذارند، که در راستای تشویق به مشارکت و یادگیری فعال بسیار خوب است. در نظر داشته باشید کلاسی که در آن فقط معلم در حال حرف زدن است و شاگردها کاری انجام نمی دهند و در بحث مشارکت نمی کنند هیچ جذابیتی ندارد. باید سعی کنید شاگردهای خودتان را با بحث درگیر کنید. آنها را به مباحثه دعوت نمایید. سوال پرسید و از شاگردهایتان بخواهید پاسخ را بگویند. به هر میزان کلاس به سمت دو طرفه بودن بیشتر پیش برود در نهایت نتیجه بهتری خواهید گرفت. بنابراین تا جایی که می توانید به جای فقط حرف زدن کلاس را به سمت بحث و گفتگوی بین تمام افراد حاضر در کلاس سوق دهید. حتی می توانید مبحثی را برای جلسه بعد مشخص کنید تا شاگردها خودشان ارائه نمایند (همان منبع).

نقش معلم در جذابیت کلاس

معلمی می تواند جذابیت کلاس را فراهم آورد که از نظر علمی توانا و مسلط باشد. در واقع اصلی ترین وظیفه آموزشی معلم یاد دادن و آموختن است و معلمی که از نظر علمی توانا تر باشد، بهتر می تواند این وظیفه را به انجام برساند. حال اگر وظیفه آموزشی معلم با کم آگاهی او به خوبی انجام نگیرد و کلاس درس او سطح مناسبی از اندیشه و دانایی را شاهد نباشد، ممکن است فراگیران نسبت به حضور در چنین کلاسی احساس تردید کنند و به این نتیجه برسند که خود با مطالعه کتاب می توانند به همین سطح از آموزش که معلم آن را عهده دار شده است، دست یابند. در این صورت کلاس برای فراگیران فاقد جذابیت می گردد و تنها ممکن است قوانین و مقررات آموزشی یا به تعبیری درست تر «جبر مقررات آموزشی» فراگیران را به حضور در کلاس راضی سازد. در تجارب برخی از معلمان مشاهده و شنیده شده است که آنان بدون آن که قواعد سخت گیرانه ای را برای حضور دانش آموز در کلاس وضع و اعمال نمایند، تنها به دلیل اطلاعات گسترده علمی توانسته اند دانش آموز را مشتاقانه به کلاس بیاورند و دانش آموزان از چنین کلاسی بهره های فراوان برده اند (همان منبع).

۱۰ روش برای تدریس بهتر و موثر

- ۱- دانش آموزان خود را بیشتر بشناسید.
- ۲- زمانی که معلم یک محیط امن برای فراگیران فراهم نماید فراگیران قادر به انجام ریسک هستند.
- ۳- مدرسان بزرگ هم اشتیاق و هم هدف داری را به دانش آموزان انتقال می دهند.
- ۴- زمانی که معلم مشخص کند دانش آموزان چه چیزهایی را بایستی یاد بگیرند آنها بهتر فرا می گیرند.
- ۵- مطالب را واضح و روشن بیان نمایید، اگر چه نمی توانید آنها را ساده کنید.
- ۶- بدون فدا کردن اعتماد پذیری، آسیب پذیری را تمرین کنید.
- ۷- از اعماق وجودتان آموزش دهید.
- ۸- نکات مهم را تکرار کنید.
- ۹- شما خودتان اطلاعات را ارائه نمی دهید.
- ۱۰- معلمان خوب، سئوالات خوب می پرسند (نقیه، ۱۳۸۲).

تدریس خلاق چیست

به هر روش تدریس نوآورانه، جذاب و اثربخشی که باعث رشد دانش آموزان در زمینه یادگیری، نحوه تفکر و عملکرد آنها شود، تدریس خلاق گفته می شود. در فرآیند تدریس خلاق، معلم تلاش می کند تا با شیوه های جذاب و خلاقانه، کنجکاوی و علاقه دانش آموزان را نسبت به موضوع درس برانگیزد. سپس آنها را هدایت می کند تا خودشان پاسخ سؤالات را پیدا کنند (دهقان و همکاران، ۱۴۰۱).

پیشنهادهای برای معلمان جهت افزایش خلاقیت در تدریس

۱. یادگیری را جزو برنامه های همیشگی خود قرار دهید

در زمینه ای که درس می دهید کاملاً مسلط شوید. اطلاعاتی بیشتر از محتوای کتاب درسی، کسب کنید و در حین تدریس، این اطلاعات را به دانش آموزان منتقل کنید. مطالعه کتاب، شرکت در ورکشاپ ها و سمینارهای مرتبط، استفاده از دوره های آنلاین و وبینارها به شما کمک می کند تا از روش های خلاقانه سایر معلمان ایده بگیرید. برای افزایش خلاقیت به عنوان معلم ابتدایی، یادگیری را فقط محدود به موضوعات درسی محدود نکنید. یادگیری کمی نقاشی، شعر، داستان گوئی، بازی، ابزارهای جدید تولید محتوای آموزشی و غیره می تواند شما را تبدیل به یک معلم خلاق کند. استفاده از چنین روش هایی در جلب توجه دانش آموزان دوره ابتدایی و علاقمند کردن آنها به یادگیری بسیار مؤثر خواهد بود.

۲. با سایر معلمان در ارتباط باشید

ارتباط با معلمان خلاق و موفق تأثیر فوق العاده ای روی افزایش خلاقیت شما در تدریس دارد. کفایت هر معلم یک ایده خلاقانه در زمینه تدریس خود داشته باشد تا بتواند از ده ها ایده ارزشمند بهره مند شوید و در تدریس خود از آنها استفاده کنید. با وجود فضاهای آنلاینی مانند شاد، اینستاگرام، فیسبوک و سایت های مختلف، پیدا کردن معلمان خلاق و یادگیری از آنها، کار دشواری نیست. در گروه هایی که مختص معلمان حضور پیدا کنید، در کارگاه های آموزشی شرکت کنید و ارتباطات جدید بسازید. با مشاهده معلمان خلاق و موفق مشاهده خواهید کرد که شما هم می توانید یکی از آنها باشید.

۳. دفترچه ای برای یادداشت کردن ایده ها داشته باشید

یک دفترچه کوچک مخصوص ایده ها همراه خود داشته باشید. سرکلاس، داخل مترو و تاکسی، کنار تخت خواب و غیره تا بتوانید هر ایده ای که به ذهنتان می رسد و یا از معلمان دیگر یاد می گیرید فوراً و بدون معطلی یادداشت کنید. نیازی نیست که همه ایده ها را فوراً اجرا کنید. ممکن است یک ایده چند ماه یا چند سال بعد به کارتان بیاید. اما با ثبت کردن آنها، هم ذهنتان را از آشفتگی بابت تلنبار شدن ایده ها نجات می دهید و هم نگران فراموش کردن آنها نیستید.

۴. موانع خلاق بودن را در خودتان شناسایی کنید.

هرگاه صحبت از خلاقیت می شود بسیاری از معلمان تصور می کنند قدرت تخیل ضعیفی دارند، به اندازه ای کافی باهوش و با استعداد نیستند و یا دیگر سنی از شما گذشته که بخواهند رفتارهای یک معلم خلاق و موفق را داشته باشند؟

به جای پر و بال دادن به این افکار، باید روی عزت نفس خودتان بیشتر کار کنید و از معلم هایی که برایتان الگو هستند الهام بگیرید. با بررسی ویژگی های این معلم ها مشاهده خواهید کرد که آن ها نیز افرادی شبیه شما هستند که در اجرای ایده های خود از شکست خوردن و قضاوت شدن ترسی ندارند.

۵. خلاقیت را تمرین کنید

همان طور که جسم ما از طریق ورزش و تمرین به بالاترین میزان توانایی خود می رسد، ذهن هم برای خلاقیت و تمرکز نیاز به تمرین و ممارست دارد. برای ورزیده کردن ذهنتان چه تمرین هایی انجام می دهید؟ استفاده از فعالیت های مانند سودوکو، پازل، جدول و سایر بازی های فکری باعث افزایش تمرکز و خلاقیت می شوند. برای افزایش خلاقیت خود تا می توانید تمرین کنیم. هیچ فرد موفقی بدون تمرین های مستمر به نتایج بزرگ دست پیدا نکرده است. به همین ترتیب شما هم اگر علاقمند هستید که به یک معلم خلاق و موفق تبدیل شوید، از قدرت تمرین و تکرار غافل نشوید.

۶. ایده هایی را که یادداشت کرده اید، عملی کنید

دانش آموزان همان قدر که به معلم های صبور، با حوصله و شوخ طبع علاقه دارند، عاشق معلم هایی هستند که درس ها را به شیوه های خلاقانه و سرگرم کننده آموزش می دهند. بنابراین وقت آن رسیده که دفترچه ایده های تان را باز کنید. شروع به استفاده از برخی ایده ها در کلاس کنید، بازخورد بگیرید و در صورت نیاز اصلاحات لازم را پیاده سازی کرده و در نهایت آن ایده را جزو ثابتی از برنامه تدریس تان قرار دهید.

۷. خلاق بودن را جزو اهداف روزانه تان قرار دهید

خلاق بودن در حل مسأله بسیار کمک کننده است. این نکته به خصوص برای معلم ها که مدام در کلاس با مسائل مختلف مواجه می شوند و نیاز به حل مسأله دارند بسیار مهم تر است. برای ایجاد این ویژگی در خودتان و تبدیل شدن به یک معلم خلاق، باید این هدف را جزو اهداف روزانه ی خود قرار دهید نه اهدافی که هر از گاهی به یاد آن ها می افتید. بنابراین، هر روز به تمام فعالیت های تان در کلاس دقت کنید و ببینید چطور می توانید این کارها را به شکلی خلاقانه تر انجام دهید و انگیزه و علاقه بیشتری را در شاگردانتان ایجاد کنید.

۸. به خودتان فرصت بدهید

تبدیل شدن به یک معلم خلاق و موفق، مثل هر فعالیت دیگری زمان بر است و نیاز به تمرین و تلاش و اشتیاق دارد. برای یاد گرفتن، اشتباه کردن، بازخورد گرفتن به خودتان زمان بدهید. با صبر و اشتیاق کافی حتما نتایج فوق العاده ای خواهید گرفت. برای این که بتوانید به مدرسی حرفه ای تبدیل شوید تا دیگران از آموزش های شما لذت ببرند، قبل از هر کاری لازم است ابتدا روش و سبک خود را انتخاب کنید و بر اساس آن پیش بروید (دهقان و همکاران، ۱۴۰۱).

۷ مرحله ی تدریس خلاق:

۱. مرحله ی اول تدریس خلاق : اگر شما خلاق هستید.

برای اولین بار ذره ذره از خلاقیتان استفاده کنید سپس این خلاقیت به کلاس های درستان راه پیدا خواهد کرد و در نهایت به دانش آموزانتان می رسد. از اینکه تا چه حد می توانید خلاقانه تدریس کنید مطمئن شوید. مثلاً برای شمارش از بازی ها، سودوکوی جدول اعدادی است که امروزه یکی از سرگرمی های رایج در کشورهای مختلف جهان به شمار می آید. و برای درس تاریخ، اجرای نمایش، داستان ها، نقش بازی کردن می توان استفاده کرد.

۲. مرحله ی دوم تدریس خلاق : بدانید که مخاطب به چه چیزی احتیاج دارند.

به یاد داشته باشید در چه مقطعی تدریس می کنید و با توجه به سن مخاطب اطلاعات جذب کنید: مهدکودک: مجذوب رنگ های پرطراوت و فونت های بزرگ می شوند. اطلاعات زیادی را از این طریق کسب می کنند. ابتدایی: از منحنی یادگیری نشان می دهد که چگونه تجربه و تمرین، یادگیری را افزایش می هد منحنی یادگیری استفاده کنید، ۵۰ درصد اطلاعات به صورت متنی و ۵۰ درصد باقی را به روش تصویری یاد دهید دبیرستان: آن ها می دانند که شما چه می گوئید اما خیلی موارد وجود دارد که آن ها از آن اطلاع ندارند. به آن ها اشاره کنید. سبک هر دانش آموز را بررسی کنید، بر این اساس اطلاعات خودتان را تهیه کنید. شما باید همیشه خیلی باهوش تر از آن ها باشید.

بزرگسالان: آموزش بزرگسالان برای بعضی خیلی سخت است و برای برخی بسیار دلنشین و جذاب باید بسیار به روز باشید و بر محتوایی که می گوئید تسلط کامل داشته باشید. چون معمولاً در کلاس بزرگسالان از شما سوالات سخت می پرسند

۳. مرحله ی سوم تدریس خلاق : دانش آموزان خودتان را بررسی کنید.

اسم آن ها را به خاطر داشته باشید، با بلندگویی شروع کنید، سطح یادگیری شان را بدانید و آن را تکمیل کنید. در مورد چیزهایی که دوست دارند و دوست ندارند صحبت کنید، شخصیت آن ها را بررسی کنید. مثلاً اگر یک دانش آموز ساکت است از او برخی سؤالات متوسط را بپرسید (اگرچه ممکن است شما در مورد انتخاب او اشتباه فکر کرده باشید)، با او شوخی کنید، به او این احساس امنیت را بدهید که افکار خود را به اشتراک بگذارد. تا حدودی از زندگی شخصی دانش آموز مطلع شوید.

پرحرف و یاوه گوها: همراه با آن ها بازی کنید، مکالمه ی آن ها را به موضوع هدایت کنید، اجازه دهید آن ها پرهیجان شوند و آن ها را به موضوع کلاس درس برگردانید.

کسانی که خواب آلودند: از آن ها بپرسید چرا خوابشان می آید؟ اگر دلیل آن ها منطقی بود اجازه دهید برای پنج دقیقه بخوابند تا برای بقیه ی جلسه سر حال باشند.

(برخی از دانش آموزان در زمان های مختلف به شما احترام می گذارند و از شما استقبال خواهند کرد. درس به طور شگفت آور و خوبی پیش خواهد رفت و دانش آموز با چرت زدنش (خوابیدن پنج دقیقه ای) قدرت خود را به دست خواهد آورد.) عوامل حواس پرتی را پیدا کنید: یک عوامل رایج گرسنگی است حتماً مقاله ی چگونه برای دانش آموزان گرسنه تدریس کنیم را مطالعه کنید.

۴. مرحله ی چهارم تدریس خلاق : تنوع و جایگزینی ابزار درس

برای یک روز آن‌ها را بجای معلم قرار دهید، این به آن‌ها کمک می‌کند تا از شر ترس از توجه خلاص شوند. سپس از عکس، جورچین، فعالیت‌های خلاقانه استفاده کنید تا آن‌ها را متوجه کنید. رقابت، آزمون، امتحان داشته باشید، اجازه دهید برنده شوند. درس‌ها را با هم ترکیب و تطابق دهید به طوری که دروس خیلی مقاله وار و سفت و سخت نباشد. دروس را با موارد که آن‌ها علاقه دارند و ندارند مرتبط کنید. سطح یادگیری‌شان را به چالش بکشید. کمی آن‌ها را دست بی اندازید تا مجبور شوند دست به ابتکار بزنند و خودشان را بهبود ببخشند. به عبارت دیگر شرایط چالش برانگیز برای آنان ایجاد کنید

۵. مرحله ی پنجم تدریس خلاق : محیط را عوض کنید.

محیط کلاس را عوض کنید، فقط برای یک درس جای صندلی‌ها را هر هفته تغییر دهید. برای اینکه کلاس درس خوش بگذرد صندلی‌ها را روبروی هم یا به صورت دایره‌ای بچینید، به اینکه به تمام دانش‌آموزان دسترسی داشته باشید تمرکز کنید، هیچ‌کس در گوشه‌ای ننشیند که شما نتوانید نزدیک آن‌ها بروید و یا آن‌ها خواب‌آلود شوند (چرت بزنند). اگر آن‌ها سرکش هستند بگویید لطفاً و سپاسگزارم و بعد از آن‌ها تعریف کنید.

۶. مرحله ی ششم تدریس خلاق : اعتراف اشتباهات

اگر شما کتاب‌هایشان را زیر باران خیس کردید، به اشتباهتان اعتراف کنید و برایشان کتاب‌های نو بخرید. با آن‌ها یک مقدار صمیمی‌تر خواهید شد و پس از آن یک ارتباط با آن‌ها برقرار خواهید کرد. شخصیتتان را پرورش دهید و همیشه در برابر دانش‌آموزانتان فروتن باشید. در برابر کسانی که لجباز هستند یا اگر آن‌ها خیلی سرکش هستند قاطع و مقتدر باشید. بر روی افرادی که نیاز به توجه شما دارند تمرکز کنید.

۷. مرحله ی هفتم تدریس خلاق : درستان را به بازه‌های زمانی: زمان خودتان، زمان دانش‌آموزان و زمان درس تقسیم کنید.

اگر درس زبان است تلاش کنید به آن زبان توضیح دهید، به آرامی (بعد از یک ماه) اشاره کنید که آن‌ها هم باید به این زبان صحبت کنند و سرانجام (ماه بعد) اگر آن‌ها به این زبان تدریس شده صحبت نکردند کمی مجازاتشان کنید. (روش‌های سرگرم‌کننده و جالب برای تنبیه باعث می‌شود دانش‌آموزان هرگز شرمسار نشوند).

اگر درس اعداد است سعی کنید تدریس کردن را با سطح سرعت هر یک از دانش‌آموزان امتحان کنید (دهقان و همکاران، ۱۴۰۱).

بحث و نتیجه‌گیری

ما چیزی به عنوان بهترین روش تدریس نداریم و این خود معلم است که با توجه به موضوعات درسی، اهداف درسی، امکانات، توانایی و نیازهای دانش‌آموزان و مهارت‌های خود اقدام به انتخاب روش تدریس مناسب می‌کند و این روش برای دروس مختلف می‌تواند متفاوت باشد؛ حتی برای یک درس هم از انواع روش‌های تدریس می‌توان استفاده کرد. مهم این است که از روشی استفاده شود که مطالب به درستی به مخاطب منتقل شود. روش‌های تدریس به عنوان ابزاری جهت نیل به هدف‌های آموزشی هستند؛ برای انتقال مطالب به شاگردان، گاهی اوقات روش سخنرانی مفید است، گاهی اوقات روش ایفای نقش، گاهی پرسش و پاسخ، گاهی روش نمایشی، گاهی بحث گروهی، گاهی روش اکتشافی، گاهی روش

آزمایشی و... خیلی اوقات هم ترکیبی از این روش ها به کار می رود. مثال: در درس علوم یکی از بهترین روش ها، روش آزمایشی است؛ چرا که خود کودک درگیر مساله می شود و با راهنمایی های معلم به جواب مساله می رسد. گردش علمی نیز از دیگر روش هایی است که در آموزش علوم بسیار موثر است.

منابع

- ۱- آقازاده، محرم، راهنمای روش های نوین تدریس بر پایه پژوهش های مغزمحوری، ساختگرایی، یادگیری از طریق همیاری، فراشناخت و...، تهران: انتشارات آییژ، چاپ سیزدهم، ۱۴۰۰.
- ۲- برجیان، مهتاب، روش های تدریس فعال و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، رشت: انتشارات انعکاس، چاپ اول، ۱۴۰۱.
- ۳- دهقان، سامره؛ رئیسین پرووری، خدیجه؛ کولائی، مریم؛ افضل، فاطمه؛ بنی هاشمی، اعظم السادات؛ نجفی کرسامی، رقیه؛ خلایق در نظام آموزشی (به همراه راهکارهای پرورش خلایق در معلمان و دانش آموزان)، قایم شهر: انتشارات مهرالنبی، چاپ اول، ۱۴۰۱.
- ۴- شعبانی، حسن، مهارت های آموزشی و پرورشی (روشها و فنون تدریس)، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، چاپ سی و پنجم، ۱۴۰۰.
- ۵- شفیع فر، پریرسا، روش های نوین تدریس دوره ابتدایی، تهران: انتشارات شیل، چاپ اول، ۱۴۰۲.
- ۶- صفیان بلداجی، مهسا؛ مرادی، بختیار؛ عابدینی، میترا؛ روش تدریس بارش مغزی، مه ولات: انتشارات جالیز، چاپ اول، ۱۳۹۹.
- ۷- علی اسماعیلی، عبدالله، فعالیت های پرورشی و گروهی در مدارس، تهران: انتشارات فراشناختی اندیشه، چاپ اول، ۱۳۸۸.
- ۸- فرای، نانی، راهنمای معلمان اثربخش: ۵۰ روش برای درگیر کردن دانش آموزان در فرایند تدریس و ارتقای سطح یادگیری تعاملی آنها، مترجمان: رحیمعلی نصیری، رسول عباسی، جعفر عباسی، مجید آرش، تهران: انتشارات مارون، چاپ اول، ۱۳۹۵.
- ۹- فنیمور، بئاتریس اشنلر، مدیریت کلاس درس مبتنی بر دانش آموز محوری، ترجمه کیانوش هاشمیان، تهران: انتشارات دانشگاه الزهراء، چاپ اول، ۱۳۸۱.
- ۱۰- قاسمی، ارجاسب، روش های نوین و فعال تدریس، تهران: انتشارات آموزشی و پژوهشی بوعلی، چاپ اول، ۱۳۹۶.
- ۱۱- کرمی، زهرا، یادگیری در دانش آموزان، تهران: انتشارات ندای کارآفرین، چاپ اول، ۱۳۹۵.
- ۱۲- میردریکوند، فیروز، یادگیری و روش های تدریس فعال، تهران: انتشارات آموزشی و پژوهشی بوعلی، چاپ اول، ۱۳۹۹.
- ۱۳- نقیه، مجید، خلایق های معلمی قابل استفاده ی همه ی معلمان تمامی دوره ها، تهران: انتشارات امید زندگی، چاپ اول، ۱۳۸۲.

